

De svenska tidningsstiftelserna: Partipressens sista bastion?

AF JONAS OHLSSON

Abstract

En av de viktigaste strukturella förändringarna på den svenska dagspressmarknaden under 2000-talet är den tilltagande dominansen av stiftelseägda tidningskoncerner. Tillsammans med Danmark, där flera stora tidningar också ägs av stiftelser (fonder), hör Sverige därmed till de länder där stiftelseägandet inom dagspressen är mest utbrett. I den här artikeln analyseras konsekvenserna av denna internationellt sett ovanliga ägarform. Artikeln presenterar en konceptuell ram för hur stiftelseägandet i svensk press ska förstås. I fokus står frågan om ägarinflytande – över den ekonomiska verksamheten i tidningsföretagen och den redaktionella. Analysen baseras på en historisk komparativ fallstudie av tre medelstora svenska stiftelseägda dagstidningar.

Inledning

Frågan om hur ägandet påverkar nyhetsmedierna har länge haft en upphöjd plats inom kommunikationsforskningen. Med ägande följer *kontroll* – kontroll över allt från resursfördelning och vinstallokering till övergripande verksamhetsmål och chefs-tillsättningar. Ett medieföretags ägare kommer härigenom alltid – direkt eller indirekt – att sätta sin prägel på den information som förmedlas oss som medborgare, väljare och konsument. Ägarskapet utgör därmed en central faktor i diskussionen om

varför vi får de nyheter som vi får (Baker 2007, McManus 1994, McQuail 1992).

Medieägandets konsekvenser har studerats ur en rad perspektiv. Studier har belyst sambanden mellan ägarförhållanden och t.ex. vinstkrav (Cranberg m.fl. 2001), redaktionella resurser (Lacy och Blanchard 2003) och redaktionellt oberoende (Matthews 1996). Genomgående för flertalet analyser är dock att ägandet hanteras som en förklaringsvariabel, inte sällan i förhållande till ett specifikt medieinnehåll. Vad som är mindre vanligt är att studera det faktiska utövandet av ägarskapet. Studier där medieägarna, deras bevekelsegrunder och deras agerande *i sig* sätts i fokus är sällsynta (jfr Picard och van Weezel 2008).

Ägarstrukturens betydelse för karaktären hos ett nationellt mediasystem blir tydlig om man studerar utvecklingen i Skandinavien. De partipresssystem som varit så typiska för Sverige, Norge och Danmark har varit resultat av initiativ från enskilda tidningsägare, privatpersoner såväl som politiska organisationer. Rätten att bestämma en dagstidnings politiska tendens hör utan tvivel till de mest påtagliga ägarprivilegierna.

Utifrån ett ägarperspektiv har dock utvecklingen under de senaste decennierna varit dramatisk. I samtliga tre länder har ägandet i pressen genomgått en omfattande koncentrationsprocess. Stora, i vissa fall utländska och börsnoterade, koncerner har lagt under sig betydande delar av de inhemska tidningsmarknaderna (Harrie 2009).

I Sverige har utvecklingen likafullt skilt sig något från den hos de skandinaviska grannarna. Även om landets största tidning i fråga om daglig räckvidd, kvällstidningen Aftonbladet, har som huvudägare den börsnoterade norska mediekoncernen Schibsted, är närvaron av såväl börsägande som utländska investerare begränsad.¹ Den svenska pressen har förblivit en huvudsakligen nationell angelägenhet, med aktörer som i de flesta fall har en lång historia som ägare av tidningsföretag.

Ytterligare ett särdrag hos ägarstrukturen hos den svenska dagspressen – som den i viss utsträckning delar med den danska pressen – är den utbredda förekomsten av stiftelser (*fonder*), ofta med en politisk koppling, som ägare av tidningsföretag. År 2011 svarade stiftelseägda tidningskedjor för nästan en tredjedel av den samlade svenska tidningsupplagan. Begränsar vi oss till

den i Sverige så dominerande landsortspressen, så ökar andelen till över hälften (Sundin 2011).

Stiftelseformen bär en rad karakteristika, vilka på olika sätt har direkta konsekvenser för utövandet av ägarskapet. En stiftelse är en juridisk person som är satt att förvalta ett självständigt kapital i enlighet med ett specifikt och i allmänhet irreversibelt ändamål. Stiftelsen saknar därmed en ägare i traditionell mening. Den styrs istället av en s.k. stiftelseurkund (*fundats*), som fastställer enligt vilka principer kapitalet ska förvaltas och för vilket ändamål. Ansvar att förvalta stiftelsens tillgångar och se till att ändamålet uppfylls vilar på en styrelse, som också den formeras utifrån de regler som stiftelseurkunden anger. Den svenska stiftelserätten påminner härvidlag mycket om dem i Danmark och Norge (Olsson 1996).²

Till skillnad från aktiebolaget, vars yttersta rättsliga syfte är att skapa vinst till aktieägarna, har stiftelsen inga investerare att berika. Avsaknaden av såväl ägare som traditionell vinstrationalitet har lett till att stiftelseägandet har kommit att beskrivas som en kuriositet i den internationella (läs anglosaxiska) företagsekonomiska litteraturen (se t.ex. Fama och Jensen 1983). Trots det har både teoribildningen och det empiriska studiet av stiftelseägandets praktik och konsekvenser förblivit begränsade (Thomson och Rose 2004). Det gäller inte minst stiftelser verksamma på medieområdet (Picard och van Weezel 2008).

Den tilltagande dominansen av stiftelseägda tidningsföretag i Sverige reser en rad frågor av principiell natur. Hur ter sig den ekonomiska styrningen i tidningsföretag, som till sin natur är kommersiella verksamheter, men där ägarskapet är ideellt? Och hur är det ställt med den redaktionella autonomin i tidningar där ägarorganisationen tillkommit på huvudsakligen politiska grunder? Båda frågorna kompliceras ytterligare när de ges ett historiskt perspektiv. Såväl de ekonomiska förutsättningarna för dagspressutgivning som den normativa synen på pressens uppdrag och syfte har genomgått en genomgripande förändring sedan tiden för de första svenska tidningsstiftelsernas tillkomst vid 1940-talets början (Djerf-Pierre och Weibull 2009).

Mot bakgrund av nyss skisserade problematisering är syftet med den här artikeln att presentera en konceptuell ram för hur stiftelseägandet inom den svenska dagspressen kan förstås.

Betoningen ligger på ägarskapets *utövande*, vilket innebär att det interna beslutsfattandet, inom stiftelsen och inom tidningsföretaget, får en central position. Ambitionen är en modell som beaktar både interna och externa faktorer och påverkanskrafter, och som dessutom tar hänsyn till förändringar över tid. Argumentationen styrks av en komparativ fallstudie av tre stiftelseägda svenska dagstidningar under åren 1955 till 2005 (Ohlsson 2012). Eftersom slutsatserna gör anspråk på att vara allmängiltiga blir de av nödvändighet tentativa till sin karaktär. Behovet av ytterligare analyser av stiftelseägandet och dess konsekvenser för utvecklingen inom den svenska dagspressen är fortsatt stort.

De svenska tidningsstiftelserna: historik och systematik

Den första svenska tidningsstiftelsen, Stiftelsen Svenska Dagbladet, bildades 1940. Bakom initiativet stod representanter för näringslivet i Stockholm. Genom att överföra ägandet i Svenska Dagbladet till en stiftelse hoppades man kunna säkra utgivningen av tidningen som ett språkrör för konservativa och näringsvänliga intressen (Anderson 1960). Stiftelsens ändamål var politiskt – och samtidigt ett uttryck för den rådande synen på pressens, och i synnerhet dagspressföretagens, roll i samhället.

Under de följande tre decennierna startades en rad stiftelser med syfte att på liknande sätt ta över ägandet i enskilda tidningar (Pressens Tidning 1964/19).³ Av de sammanlagt arton stiftelser som kontrollerar ägarandelar i svenska tidningsföretag i dag tillkom elva under perioden 1940–1968. Likafullt är det först under de senaste tjugo åren som stiftelseformen börjat göra avtryck på den svenska tidningsmarknaden som helhet. Det framgår av Tabell 1, som visar förändringen av de olika ägarformernas marknadsandelar över tid.

Tabell 1. Ägarformer på den svenska tidningsmarknaden, 1978–2011 (procent av totala upplagan). Källor: SOU 1999:30 s. 49, Sundin 2007: 64, 2011: 29. Kommentar: Upplagesiffrorna avser tidningar utgivna tre dagar i veckan eller mer.

	1978	1997	2006	2011
Privata aktörer	59	66	75	67
Ideella organisationer	26	15	5	4
Stiftelser	15	19	20	29
Summa procent	100	100	100	100
Samlad upplaga	4 491 000	4 008 400	3 686 600	3 226 100

När det gäller ägarstrukturen inom svensk dagspress är det framförallt två förhållanden som bör lyftas fram. För det första kan konstateras att även om det privata ägandet alltid har varit i majoritet på den svenska tidningsmarknaden, har närvaron av ickekommersiella intressen förblivit relativt stor. År 1978 svarade tidningsföretag utan privata ägarintressen för 41 procent av marknaden. 2011 var andelen 33 procent. För det andra kan fastställas att ”det organiserade Sverige” (partier, fackförbund osv.) sedan 1970-talets slut fått ett dramatiskt minskat ägarinflytande i pressen – alltmedan tidningsstiftelserna har flyttat fram sina positioner. Av de sammanlagt 93 högfrekventa tidningar som utgavs på den svenska tidningsmarknaden under 2012 ingick 40 i stiftelsekontrollerade koncerner.

Trots det gemensamma lagliga ramverket är det emellertid fel att säga att alla tidningsstiftelser är lika till sin karaktär. Stiftelsernas formella konstruktion uppvisar snarare en relativt stor variation (jfr Olsson 1996). Det gäller såväl ändamål som stadgarnas (stiftelseurkundens) detaljeringsgrad och regler rörande styrelsens sammansättning och rekrytering. Mot bakgrund av syftet med artikeln kan det därför vara meningsfullt att försöka systematisera de svenska tidningsstiftelserna utifrån deras uppbyggnad och karaktär.

Den i det följande presenterade klassifikationen tar sin utgångspunkt i två aspekter som kan hävdas ha betydelse för hur en stiftelse konstruerats och hur den kommit att utöva sin roll som tidningsägare. Den första handlar om huruvida stiftelsen tillkommit på initiativ av en redan befintlig ägare (t.ex. en privat ägare utan arvingar) – här kallat *internt initiativ* – eller om stiftelsen startats av en för tidningen extern aktör – *externt initiativ* –,

vilken tagit kontrollen över tidningsföretaget och placerat ägandet i en stiftelse. Den andra aspekten rör om det i stiftelsens stadgar finns fastställt en lojalitet till ett politiskt parti eller en politisk linje. Mer konkret gäller det om stadgarnas ändamålsparagrafer anger att stiftelsen ska verka för att tidningen (eller tidningarna – om det rör sig om en koncern) ska redigeras i en specifik politisk anda. Det kan också röra sig om bestämmelser att stiftelsens styrelse ska rekryteras utifrån politisk hemvist eller tillsättas av en viss politisk organisation. Resultatet av en sådan systematisering blir en typologi omfattande fyra olika kategorier av stiftelser, klassade utifrån tillkomstsätt/initiativ och politisk koppling (se Figur 1).

Figur 1. En typologisering av de svenska tidningsstiftelserna.

		INITIATIV	
		Internt	Externt
POLITISK KOPPLING	Nej	I	(III)
	Ja	II	IV

Även om samtliga fyra kategorier är teoretiskt möjliga kan en majoritet av svenska tidningsstiftelserna hänföras till rutorna II (internt initiativ, politisk koppling) och IV (externt initiativ, politisk koppling). Till den förstnämnda kategorin hör Tore G Wärenstams stiftelse (hälftenägare i Gota Media med tretton tidningar) och Erik och Asta Sundins stiftelse (huvudägare i NTM-koncernen med tio tidningar). Till den senare räknas bl.a. Stiftelsen Barometern (hälftenägare i Gota Media) och Nya Stiftelsen Gefle Dagblad (huvudägare i MittMedia med fjorton tidningar). Kategori I (internt initiativ, ingen politisk koppling) förekommer i ett antal fall, men aldrig som majoritetsägare. Till exemplen hör de familjekontrollerade stiftelser som är minoritetsägare i NWT-koncernen i Karlstad med tretton tidningar (Anne-Marie och Gustaf Anders stiftelse för mediaforskning) respektive Herenco i Jönköping (Carl-Olof och Jenz Hamrins stiftelse) med

nio. Den sista kategorin, tidningsstiftelser som tillkommit på ett externt initiativ men som inte getts en politisk koppling (kategori III), existerar inte alls i Sverige, ett faktum som stärker bilden av att stiftelseformen i huvudsak kommit att användas som ett verktyg i samband med tidningsaffärer gjorda med politiska bevekelsegrunder.

Slutsatsen blir därmed att av de stiftelser som verkar på den svenska tidningsmarknaden gör majoriteten så med ideologiska eller partipolitiska förtecken.⁴ I det följande kommer framföras belägg för att nyss gjorda klassificering är central för att förstå vilken roll tidningsstiftelserna kommit att spela i styrningen av de svenska tidningsföretagen.

Ett agentperspektiv på ägarinflytande i pressen

Ett fruktbart sätt att närma sig ägarinflytandets mekanismer i stiftelseägda tidningsföretag erbjuds av *agency theory* (Jensen och Meckling 1976). Agentteorin har visat sig ytterst användbar när det gäller frågan om hur vi kan förstå och förklara aktörers beteende i företag (Huse 2007). På en generell nivå rör teorin "the ubiquitous agency relationship, in which one part (the principal) delegates work to another (the agent), who performs that work" (Eisenhardt 1989: 58). Även om forskningen främst uppehållit sig vid agentförhållandet mellan ägare och företagsledning, konstaterar Fama och Jensen (1983) att ett modernt företag med en hierarkisk struktur utgörs av en rad länkar av olika agentförhållanden. När det gäller tidningsföretag uppstår ett centralt agentförhållande mellan ägare och redaktören, ett annat mellan redaktionsledning och enskilda journalister (Napoli 1997).

Utgångspunkten för agentteorin är att principalen och agenten inte alltid drivs av samma intressen. "If both parties of the relationship are utility maximizes", konstaterar Jensen och Meckling, "there is good reason to believe that the agent will not always act in the best interests of the principal" (1976: 308). Ett klassiskt och ofta anfört exempel rör här en verkställande (*administrerande*) direktörs (vd) orientering mot kortsiktiga (och kanske för vd bonusgrundande) vinster, vilket kan stå i konflikt med ägarnas

vilja att prioritera företagets långsiktiga överlevnad (Berle och Means 1932).

I agentteorin diskuteras två huvudsakliga sätt för ägare att motverka oönskade beteenden från ledningens sida. Det rör sig å ena sidan om olika typer av *incitament* – t.ex. prestationsbaserade bonussystem och en koppling av karriärmöjligheter till lojalitet med ägarmålen – och å andra sidan om olika typer av *kontroll* (Eisenhardt 1989). I företagsforskningen har bolagsstyrelsen betraktats som ett av de viktigaste kontrollinstrument som står till ägarens förfogande (Fama och Jensen 1983).

I agentförhållanden där principalen är en stiftelse blir frågan kring målformulering och styrning mer komplex än i mer traditionella privatägda och i huvudsak vinstorienterade företag. Som nämnts karakteriseras stiftelsen av att det inte finns någon traditionell ägare. Ägarinflytandet i det stiftelseägda företaget bygger således inte på ett personligt finansiellt risktagande. Härtill kommer att tidningsföretag i ett av partipolitiken präglad tidningssystem, likt det svenska, har kommit att drivas med andra än rent ekonomiska motiv. Idén att man med det skrivna ordet ska kunna utöva inflytande på politiker och läsare har hört till de mest centrala motiven bakom att starta, driva och köpa tidningar (Hallin och Mancini 2004).

Värdet av agentteorin i studier av ägarinflytande i just tidningsföretag lyfts fram av bl.a. Napoli (1997) och Picard (2005). Napoli uppmärksammar fyra förhållanden som förtjänar särskild uppmärksamhet. För det första konstaterar han att produktionen av medierat innehåll sker i en komplex miljö. Inom varje hierarkisk relation i tidningsföretaget finns det en potentiell konflikt rörande såväl ekonomiska som professionella och politiska mål (Napoli 1997). Detta försvårar möjligheten till absolut åttlydnad av ägarmålen och gör att tidningsbranschen karakteriseras av en relativt sett låg grad av direkt ägarkontroll (jfr Tuchman 1978). För det andra kan möjligheterna att trygga ägarnas måluppfyllelse väntas variera med organisationens karaktär. Kostnaden för att säkerställa efterlevnad av ägarmålen blir högre i stora koncerner än i fristående företag. För det tredje kan graden av övervakning väntas variera från ett ärende till en annat. En fråga som är kritisk för ägaren kan antas vara omgärdad av en noggrannare kontroll än frågor av lägre vikt. Till exemplen på operativa indi-

katorer hör här graden av centralisering av beslutsprocesser, förekomsten av *ex ante* godkännanden av företagsledningens agerande, samt mer formaliserade kontrollinstrument i form av budgetar, arbetsbeskrivningar, utvärderingar, specifika ägarmål och policydokument (Eisenhardt 1989). Avslutningsvis kan en agents manöverutrymme antas variera med principalens kunskap och komplexiteten hos ärendet i fråga. En ägare som inte är insatt i ledningens agerande, eller som på grund av otillräcklig insikt eller expertis inte begriper följderna av detta agerande, har dåliga möjligheter att på ett effektivt sätt säkerställa att ledningen faktiskt agerar i ägarens intresse (Napoli 1997).

Tre tidningar

Artikeln bygger på en longitudinell komparativ fallstudie av tre medelstora svenska landsortstidningar, vilka alla har gemensamt att de under loppet av 1900-talet övergick från privat ägande till att ägas av tidningsstiftelser. Det rör sig om Borås Tidning, Sundsvalls Tidning och Barometern i Kalmar (se Tabell 2). Den studerade tidsperioden sträcker sig över fem decennier, från 1955 till 2005. De tre tidningarna delar en rad karakteristika, vilka gör dem lämpliga för jämförelser. De är ungefär lika gamla, de är sedan länge förstaidningar på lokala marknader av liknande storlek och de har alla en borgerlig tendens. Den för studien kritiska variationen består därför i just ägarförhållandena, där inte bara tidpunkten för stiftelseövertagandet varierar, utan också stiftelsernas karaktär. Enligt ovan gjorda typologisering kan Borås Tidnings ägarstiftelse hänföras till kategori II och de båda övriga till kategori IV.

Studien har designats utifrån ambitionen att belysa inte bara *vilka* beslut som fattas i toppen av företagen – och på vilka grunder – utan också, och kanske ännu viktigare, *vem* som fattar besluten, vem som har inflytande att påverka dem, och vem som saknar sådant inflytande. I fokus står bolagsstyrelsens roll i styrningen av tidningsföretagen och dess relation till dels ägaren, dels den operativa ledningen. Det är styrelsen som på aktieägarnas uppdrag svarar för ett bolags organisation och förvaltningen av dess angelägenheter. Styrelsens formella ställning som

ägarnas ombud i aktiebolaget ger den ett stort inflytande över bolagets styrning. Det gör den till en central aktör i studier av hur ägarinflytande tar sig uttryck i praktiken (Huse 2007).

Tabell 2. De tre fallen.

	Barometern	Borås Tidning	Sundsvalls Tidning
<i>Politisk tendens</i>	Moderat	Moderat	Liberal
<i>Grundad</i>	1841	1826	1841
<i>Aktiebolag</i>	1903–	1898–	1896–
<i>Stiftelseägd</i>	1947–	1980–	1994–
<i>Operativt aktiebolag</i>	–1989 Tidningen Barometern AB 1990–02 Barometern-OT AB 2002–03 Sydostpress AB 2003– Gota Media AB	–2003 AB Borås Tidning 2003– Gota Media AB	1896– Sundsvalls Tidnings AB
<i>Dominerande aktieägare, 1955–2005 (ägarandel i parentes)</i>	1947–03 Stiftelsen Barometern (63→92) 2003– Stiftelsen Barometern (50), Tore G Wärenstams stiftelse (50)	1955–80 T G Wärenstam (4→20) 1968–03 Tore G Wärenstams stiftelse (10→82) 2003– Tore G Wärenstams stiftelse (50), Stiftelsen Barometern (50)	1935–85 Fam. Alström (50), fam. Wide (50) 1985–94 Fam. Alström (40), fam. Wide (40), Gefle Dagblad (10) 1994– Gefle Dagblad/MittMedia (100)

Studien bygger huvudsakligen på en dokumentanalys. Materialet består av interna protokoll och beslutsunderlag från möten med tidningsföretagens bolagsstyrelser under den studerade perioden.⁵ Möjligheten att studera tidningsföretagens interna dokumentation erbjuder en direkt insyn i de faktiska beslutsprocesserna i företagen. För studier med en historisk ansats utgör interna beslutsprotokoll dessutom den bästa, och ibland enda, vägen att på ett systematiskt sätt analysera hur ägarinflytande i medieföretag tagit sig uttryck.

En dokumentstudie av det här slaget är likafullt hänvisad till analyser av det explicita, protokollförda, beslutsfattandet (Scott 1990). En ägares potentiella inflytande i ett tidningsföretag är

dock inte nödvändigtvis begränsat till de formenliga hierarkiska beslutsvägar som lagstiftningen föreskriver. Det kan också ta sig mer informella och indirekta uttryck (Mathiesen 2006). Till detta kommer att ett skrivet dokument, som ett protokoll från styrelsemöte, måste förstås utifrån både den specifika (historiska) kontext i vilket det skapades och dess retoriska funktion (Karpinen och Moe 2012).

Av dessa anledningar har dokumentstudien kompletterats med intervjuer med sammanlagt 23 personer som figurerat i och omkring styrelserummen i de tre företagen. Valet av intervjuerpersoner har gjorts utifrån ambitionen att uppnå en jämn mix av de olika intressen som kan finnas i en bolagsstyrelse. Således har inte bara stiftelserepresentanter intervjuats, utan även externa styrelseledamöter, direktörer, redaktörer och fackliga ombud.⁶

Det faktum att den studerade perioden sträcker sig över fem decennier har av naturliga skäl haft konsekvenser för förutsättningarna att täcka hela tidsperioden med hjälp av intervjuer. Liksom är fallet med all historisk forskning försämras möjligheterna att validera och kontextualisera resultat från dokumentstudier med hjälp av levande vittnesmål ju längre bakåt i tiden vi söker oss. Så har undersökningsperiodens första tredjedel (1955–1972) endast kunnat belysas av två av intervjuerna. Motsvarande antal för de båda senare delarna (1973–1989 och 1990–2005) är tretton respektive tjugotvå.

Fyra slutsatser om stiftelseägandets konsekvenser

I det följande presenteras en konceptuell ram för hur stiftelseägandet inom den svenska dagspressen kan förstås. Det görs genom fyra övergripande slutsatser, vilka formulerats utifrån en närstudie av utvecklingen i de tre tidningarna. Slutsatserna är tänkta att ge ett bidrag till kunskapen om de *övergripande förutsättningar* som ägandet skapar för utgivningen av dagstidningar (Baker 2007, McQuail 1992). De har därför i huvudsak bäring på de övre beslutsnivåerna i företagen, de som omfattar ägare, styrelse och företags- respektive redaktionsledning. Artikeln gör alltså inga anspråk på slutledningar när det gäller ägandets

direkta inflytande över det operativa redaktionella arbetet eller över tidningarnas redaktionella innehåll.

1. De strukturella beslut som fattades i samband med tidningsstiftelsernas tillkomst kom att få långvariga (och i vissa fall bestående) konsekvenser för ägarskapets utövande

Till de vanligaste orsakerna att alls starta en stiftelse hör som redan nämnts en vilja att säkerställa bevarandet av något (Olsson 1996). Det är således inte märkligt att ett av studiens tydligaste resultat är den stora inverkan som de beslut som fattades vid stiftelsernas tillblivelse kom att få för deras långsiktiga *modus operandi* och för relationen mellan stiftelse och företagstidning.

Ursprungliga beslut om stiftelsers ändamål och interna rekryteringsprocedurer är ofta omöjliga, eller åtminstone ytterst svåra, att ändra. Stiftelsestadgar har i det avseendet potentialen att få en större betydelse än motsvarande styrdokument i aktiebolaget, dvs. bolagsordningen. Det är också här som betydelsen av huruvida stiftelsen bildades på initiativ från interna aktörer eller inte blir som mest påtaglig, något som tydliggörs i en jämförelse mellan Tore G Wärenstams stiftelse (1968) och Stiftelsen Barometern (1947), ägarstiftelserna till Borås Tidning respektive Barometern.⁷ Medan den förra bildades – och finansierades – av Borås Tidnings långvarige vd, redaktör och dominerande ägare, Tore G Wärenstam, initierades den senare av personer med nära koppling till Högerpartiet och det lokala näringslivet. Syftet var att säkra tidningen Barometers fortsatta ideologiska lojalitet och föranleddes av ett oväntat ägarskifte som vållade stor lokal oro. För stiftelsekapitalet stod Sveriges Arbetsgivareförening och dess stiftelse Libertas (Odén 2009).

Som Stiftelsen Barometers formella ändamål fastslogs att den skulle ”verka för trygghandet av Barometers framtid såsom ett organ för kristen livsåskådning och sund konservativ samhällsuppfattning samt såsom ett organ för näringsfrihetens bevarande”. Vidare stipulerades att stiftelsen skulle bestå av femtio till hundra personer, som enligt specifika kvoter skulle representera spridningsområdet, geografiskt, professionellt och institutionellt (om än alltså inte politiskt). Den ibland dessa framröstade stiftelsestyrelsen på nio personer (och nio ersättare) skulle i sin

tur spegla stiftelsens vidare sammansättning. Bland de omkring åttio ursprungliga stiftarna hämtades två från själva tidningsföretaget. Stiftelsens styrelse bestod däremot endast av personer från utanför företaget.

Kontrasten mot Tore G Wärenstams stiftelse är påtaglig. Även här fastlades förvisso den politiska kopplingen i stadgarna, men formuleringen var avgjort mindre distinkt. Uppdraget var "... att verka för att tidningen såsom hittills utkommer såsom ett organ för det fria ordet under bibehållande av tidningens nuvarande moderata borgerliga politiska inriktning ...". När Wärenstam i stadgarna formulerade hur stiftelsen skulle styras valde han det minsta antal styrelseledamöter som lagen påbjöd: tre ordinarie ledamöter och en suppleant. Även här sattes stiftelsen att själv ansvara för sin egen återväxt. Undantaget var ordförandeplatsen, som enligt stadgarna skulle utses av den lokala länsstyrelsen. Utöver det sades ingenting om på vilka premisser stiftelsens medlemmar skulle rekryteras. Av stiftelsens ursprungliga styrelse var två personer, varav en var Wärenstam själv, anställda i företaget.⁸ Till skillnad från situationen i Kalmar fanns det alltså redan från början en nära personallians mellan ägare och företagsledning.

Skillnaden mellan de båda fallen tydliggörs vidare när det gäller styrningen av tidningsföretaget. I Kalmar valde stiftelsen att hämta samtliga ledamöter i bolagsstyrelsen (utöver vd) från de egna leden. I Borås var närvaron av företags- och redaktionsledningen i styrelserummet betydligt mer framträdande. I Kalmar lämnades vd med ett mycket begränsat handlingsutrymme; nära nog samtliga beslut av ekonomisk karaktär var tvungna att föregås av bolagsstyrelsens godkännande. Det samma gällde redaktionella rekryteringar. I Borås etablerades istället en kultur där vd var betydligt mer autonom visavi bolagsstyrelsen.

Medan ägarstiftelsen i Kalmar kom att utöva en långtgående kontroll över företagets verksamhet – ett faktum som förstärktes av den tydliga uppdelningen mellan stiftelse och företagsledning – kom stiftelsens inflytande i Borås alltså att spela en avsevärt mer tillbakadragen roll. Utvecklingen i de två tidningarna visar hur stor betydelse en principals mål och förväntningar kan komma att ha för agentförhållandets karaktär och vilka åtgärder

som vidtas för att kontrollera agentens agerande och att säkerställa måluppfyllelse (Napoli 1997).

De här beskrivna huvuddragen kom att vara utmärkande till långt in på 1980-talet. En viktig förklaring till kontinuiteten är givetvis de i stadgarna fastslagna regelverken. Men till saken hör också det faktum att stiftelserna satts att svara för sin egen återväxt, något som inte bara inneburit att rekryteringen av nya medlemmar huvudsakligen skett i begränsade politiska och sociala nätverk, utan även i mycket långa tjänsteperioder. Den genomsnittliga styrelseledamoten i Stiftelsen Barometern under perioden 1955–2005 kom att behålla sitt uppdrag i tjugo år – i Borås var motsvarande tid sjutton år.

I detta sammanhang ska också nämnas något om stiftelseägande och ekonomiska styrning. Trots de stora skillnaderna i stiftelsernas karaktär blev nämligen resultatet i båda fallen att ägarinflytandet över företagets ekonomiska prestationer var begränsat. I Kalmar dröjde det fram tills 1970-talets mitt innan det ens upprättades en formell budget i företaget. I Borås dröjde det ytterligare ett femtontal år. I ingetdera fallen kom initiativet från ägarstiftelsen. Vare sig i den på politiska grunder etablerade stiftelsen i Kalmar eller i den av företagsledningen dominerade stiftelsen i Borås förefaller det ha funnits några incitament att utöva ett mer aktivt ekonomiskt inflytande över företaget.

2. Stiftelseägandet präglas av annorlunda incitaments- och maktstrukturer jämfört med privat ägande

Den andra slutsatsen rör den dynamik som formar de interna beslutsprocesserna i stiftelseägda tidningsföretag. Kontrollen i ett traditionellt privatägt företag utgår alltid från ett personligt finansiellt engagemang. Det är genom ett företags finansiering som de interna maktstrukturerna bestäms: Den som investerat mest får också bestämma mest. I en stiftelse däremot är det formella inflytande som kommer med ägande inte avhängigt ett personligt ekonomiskt åtagande. Personer i beslutandeställning i de svenska tidningsstiftelserna har fått den allokativa beslutande-makten över tillgångar som inte är deras egna (jfr Murdock 1982).

Avsaknaden av inte bara det insatsbestämda inflytandet utan också den mer konventionella ägarskapsrationalitet som handlar

om att skapa vinst till aktieägarna, har implikationer för agentförhållandet mellan ägare och ledning i tidningsföretag, och det på åtminstone två huvudsakliga sätt. Det första rör de inneboende incitamentstrukturerna i organisationen. Frånvaron av personliga ekonomiska åtaganden innebär givetvis inte att de personer som sätts att förvalta en tidningsstiftelses tillgångar helt saknar egna intressen i stiftelsen och det tidningsföretag den kontrollerar (jfr Fama och Jensen 1983). Som nämnts har majoriteten av de svenska tidningsstiftelserna startats av aktörer på den lokala politiska arenan utifrån motivet att säkra en tidning som ett allierat språkrör. Mot bakgrund av den stora förekomsten av lokala politiker i ledande ställningar i dessa stiftelser, har således flera av de berörda individerna haft ett personligt *politiskt* intresse i tidningen. En variant på ett liknande *indirekt* egenintresse kan hämtas från Stiftelsen Barometern där flera av de inblandade personerna haft höga positioner i det lokala näringslivet, och därigenom varit betjänta av en tidning som bedrev en för det lokala företagsklimatet gynnsam nyhetsbevakning. En annan variant på egenintressen i tidningsstiftelser hämtar vi från de fall där anställda i tidningsföretaget valts in till beslutsfattande positioner i ägarstiftelsen. Egenintresset är här kopplat till den egna *professionen* och formerna för densamma, inklusive frågor rörande resurstilldelning och redaktionell autonomi.

Förekomsten av olika, ibland motstridiga, intressen, utsätter det stiftelseägda tidningsföretaget för spänningar som är mindre sannolika att uppstå i privatägda företag. I linje med ovan förda resonemang skulle en stiftelse likt Stiftelsen Barometern genom sin specifika karaktär i fråga om ändamål, personsammansättning och incitamentsstruktur, vara särskilt exponerad för olika typer av intressekonflikter (jfr Napoli 1997). Studien visar att så också varit fallet. Diskrepansen mellan intressen bejakade av företrädare för stiftelsen (med stöd i stiftelsens stadgar) och de professionella och oberoende ideal som började få fotfäste inom journalistiken i Sverige under 1970-talet och som förespråkades av företags- och redaktionsledningen (och i nästa led av den redaktionella personalen) resulterade i återkommande konflikter kring syftet med tidningsföretaget och den journalistik som det presterade. Ett konkret uttryck för denna konflikt blev att både ägarstiftelsen och bolagsstyrelsen vid sina möten började enga-

gera sig i det redaktionella beslutsfattandet, i synnerhet kring tidningens ställningstagande i lokalpolitiska frågor. Även om framgången i dessa engagemang kan diskuteras, är de ett tydligt uttryck för hur en principal i en situation där de egna målen upplevs som hotade försöker vidta åtgärder för att begränsa agentens manöverutrymme (Eisenhardt 1989).

Förhållandena i Kalmar kan kontrasteras mot dem i Sundsvalls Tidning, som efter decennier av familjeäggande år 1994 såldes till Gefle Dagblad AB i Gävle, ett tidningsföretag vars huvudägare är den lokala liberala Nya Stiftelsen Gefle Dagblad.⁹ Även om stiftelsen dominerades av personer med anknytning till Folkpartiet, rörde det sig om en *lokal* stiftelse, med representanter hämtade ur Gefle Dagblads spridningsområde. Vad som försiggick i det nya dotterbolaget 220 km norrut kan således utifrån ett agentperspektiv antas ha varit av begränsad *personlig* betydelse för de enskilda stiftelseledamöterna (jfr Eisenhardt 1989). Sundsvalls Tidning lämnades också (åtminstone inledningsvis) en stor ekonomisk och redaktionell frihet av den nye ägaren.

Det andra sättet där beslutsstrukturerna i stiftelseägda tidningsföretag särskiljer sig har att göra med hur beslutandemakten fördelas. I aktiebolaget utgår all makt från ägaren. Det förhållandet saknas av naturliga skäl i stiftelser. Det gör förhandlingen och kompromissen till centrala element i styrningsprocessen i stiftelser såväl som i av stiftelser ägda tidningsföretag. Sammansättningen av personer på nyckelpositioner i stiftelse, bolagsstyrelse respektive företagsledning vid ett givet tillfälle kan därför få stor betydelse för den reella maktfördelningen i företaget. Inga stadgar, oavsett detaljeringsgrad, är nämligen helt immuna mot skilda tolkningar kring stiftelsens mål och mening. I samtliga här studerade fall har således perioder av hög stiftelseaktivitet varvats med perioder där stiftelsen varit mer tillbakadragen – skiftningar som huvudsakligen kan förstås utifrån den vid varje tillfälle rådande personsammansättningen på ägar- och företagsledningsnivå.

3. Nya marknadsvillkor har tillsammans med de övergripande samhällsförändringarna gjort det allt svårare att upprätthålla tidningsstiftelsernas ursprungliga *modus operandi*

De ovan beskrivna särdragen hos de enskilda fallen kom att göra sig gällande under en lång tid. När det gäller Stiftelsen Barometern, som hör till de äldsta svenska tidningsstiftelserna, förefaller stiftelsens karaktär och roll i tidningsföretaget inte ha förändrats nämnvärt mellan 1950-talets mitt och trettio år senare.

Med start under 1980-talet började dock stiftelsernas traditionella *modus operandi* att utmanas. I både Borås och Kalmar började stiftelsernas värdeorientering att ifrågasättas. Till viss del kan förklaringen spåras till förändrade marknadsförutsättningar och sjunkande ekonomiska resultat. Men vad som framför allt förefaller ha haft betydelse var det succesiva inträdet av en ny generation företagsledare på den administrativa sidan och en ny generation journalister på den redaktionella.

Kritiken mot stiftelserna kan brytas ner i två huvudsakliga spår. Det första rörde den politiska kopplingen och hur den kom till uttryck i relationen till företaget. Den här kritiken var mest framträdande i Kalmar, där stiftelsen, som redan nämnts, inte bara var mer politiskt till sin karaktär utan också mer aktiv i sina försök att utöva inflytande över tidningens redigering. Stiftelsen i Borås förefaller ha varit betydligt mer förskonad från den sortens intern kritik. Den andra typen av invändningar gällde tidningsstiftelsernas förmåga att utöva en adekvat ekonomisk ledning av tidningsföretaget. Till kritiken, som i huvudsak kom till uttryck i tidningsföretagens styrelser och som i varierande utsträckning framfördes av företagsledning, de fackliga ombuden, externt rekryterade styrelseledamöter och (i fallet Borås Tidning) enskilda minoritetsägare, hörde invändningar mot brister i kostnadskontrollen och avsaknaden av effektiva åtgärder att öka företagens intäkter.

Stiftelsernas svar på kritiken var i båda fallen likartad. Med start under 1980-talets andra hälft märks i såväl Kalmar som Borås en tydlig tendens att i ökad utsträckning rekrytera *externa* ledamöter till tidningsföretagens bolagsstyrelser, personer med erfarenhet från företagsstyrning i andra branscher, och som i de flesta fall saknade en direkt koppling till såväl ägarstiftelsen och

företagsledningen som till den partipolitiska arenan. Resultatet blev en spiraleffekt, där den ökade närvaron av externa ledamöter drev på utvecklingen mot tydligare ekonomiska krav och uppföljningar och bort från de politiska övervägningarna. Det är i sammanfattning rimligt att tala i termer av en *professionalisering* av bolagsstyrelserna i de berörda tidningsföretagen.

4. I takt med tidningsbranschens ökande komplexitet har det i de stiftelseägda tidningsföretagen skett en successiv maktförskjutning från ägare till koncernledning

En viktig konsekvens av den successivt ökade närvaron av externa ledamöter i bolagsstyrelserna, var att den direkta överlappningen mellan ägarstiftelserna och de enskilda tidningsföretagen minskade. Utvecklingen förstärktes i takt med att samtliga tre företag i studien kom att ingå i större regionala koncerner, i vilket tidningen underordnades ett moderbolag, med en egen styrelse och vd.

Den kanske viktigaste följden av den här utvecklingen, som i samtliga tre fall inleddes under 1990-talet men blev särskild märkbar under 2000-talet, var en gradvis maktförskjutning, från ägarstiftelsen och från de enskilda tidningarna – i riktning mot koncernledningen. Förklaringarna är flera. För det första medförde de mer renodlade hierarkierna mellan ägare, koncernbolag och tidningsbolag en situation där endast koncern-vd:n hade tillträde till koncernens samtliga beslutsnivåer (i stiftelsen som styrelseledamot eller adjungerad, i koncernbolaget som vd och styrelseledamot och i tidningsbolagen som ordförande alternativt styrelseledamot). I fallet Barometern förstärktes effekten av att koncern-vd:n under 1990-talets andra hälft kom att ges inflytande över rekryteringen av styrelseledamöter till både koncern- och tidningsbolagen, ett privilegium som hans företrädare saknade.

För det andra innebar också 1990-talet och tiden därefter en successiv centralisering av såväl beslutsrätter som faktiska tillgångar och funktioner från tidningsbolagen till koncernbolaget. Det gäller inte minst inom MittMedia, där Sundsvalls Tidning – helt i linje med den traditionella politiska logiken – under en lång tid kunnat verka med en långtgående autonomi.

För det tredje går det inte heller att bortse från att stiftelserna också fortsättningsvis dominerades av representanter tillsatta på politiska eller symboliska grunder – alltmedan företagsledarna i ökad utsträckning tillsattes utifrån professionella meriter. I den alltmer sammansatta och snabbt föränderliga tidningsbranschen förefaller detta ha bidragit till att öka koncernledningens relativa inflytande gentemot ägaren. Att koncern- vd:n tenderar att få en alltmer dominerande ställning i takt med att företag växer och blir komplexa är också i linje med de prediktioner som i företagsforskningen görs inom teorin om en *manageriell hegemoni* (Lorsch och MacIver 1989). Ägarskapets betydelse och direkta inflytande blir i en sådan situation mindre utslagsgivande och agentförhållandet väger alltmer över till agentens fördel (Berle och Means 1932).

De stiftelseägda koncernernas agerande under senare år, som kommit till uttryck i såväl omfattande uppköp av andra tidningsföretag och genomgripande rationaliserings- och samordningsprogram, som ett ökat fokus på lönsamhet – och, inte minst, en grundsyn där koncernnyttan överordnas de enskilda tidningarna – skiljer sig också allt mindre från agerandet hos den privatägda delen av den svenska pressen (jfr Djerf-Pierre 2009).

Konklusion

Idén om att låta stiftelser stå för ägandet av tidningsföretag kan i Sverige spåras till en tid då banden mellan press och politik var starka. Som fenomen speglar tidningsstiftelsen en syn på dags-tidningsbranschen som något annat än en vanlig industrigren. Med ett stiftelseägande var det ofta den politiska avkastningen som i första hand skulle tryggas, inte den ekonomiska.

Nu har stiftelsen visat sig vara en bärkraftig ägarform också i fråga om ekonomisk konkurrenskraft. Flera av de stiftelser som var avsedda att säkerställa utgivningen av enskilda titlar, har genom samgåenden och förvärv kommit att bli betydande aktörer på den svenska tidningsmarknaden. Av landets sex största tidningskoncerner är tre stiftelseägda. Det finns därför fog att hävda att tidningsstiftelserna kommit att bli ett bestående uttryck för den svenska partipresstraditionen i dagens moderna dagspress.

Den här artikeln har försökt belysa och systematisera de långsiktiga följderna av denna ägarform. Den har visat på de spänningar som uppstår när en i grunden ideell, politisk logik konfronteras med å ena sidan en marknadsorienterad, företags-ekonomisk logik, och en professionell, journalistisk dito å den andra. Av de här studerade fallen att döma står det klart att det är den förstnämnda logiken som fått falla till föga. De principiella idéer som länge omgav stiftelseägandet, och som särskilde det från det privata ägandet, har i de flesta avseenden minskat i betydelse, och i andra mer eller mindre försvunnit.

Det är viktigt att poängtera att de slutsatser som presenterats utgår från de övergripande *tendenserna* i det analyserade materialet. Som sådana är de analytiska koncentrat av processer som sträckt sig över flera decennier. Utvecklingen i de studerade fallen har varit vare sig linjära eller entydiga, eller för den delen helt parallella. Resultaten understryker därmed risken med att betrakta enskilda ägarformer på mediemarknaden som om de vore en deterministisk kraft (Picard och van Weezel 2008). Historien om de svenska tidningsstiftelserna har visat att i det långa loppet övertrumfar aktörers agerande skriftliga statuter. På samma sätt som kraften i marknadsutvecklingen och samhällsförändringen i stort övertrumfar särdragen hos juridiska associationsformer.

REFERENSER

- Anderson, Ivar (1960). *Svenska Dagbladets historia, del 1, 1884-1940*. Stockholm: P.A. Norstedt och söners förlag.
- Baker, C. Edward (2007). *Media concentration and democracy: why ownership matters*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Berle, Adolf A. & Gardiner C. Means (1932). *The modern corporation and private property*. New York: Macmillan.
- Cranberg, Gilbert, Randal P. Bezanson & John Soloski (2001). *Taking stock: journalism and the publicly traded newspaper company*. Ames: Iowa State University Press.
- Djerf-Pierre, Monika (2009). "Management i en komplex medievärld", pp. 361-475. In: Monika Djerf-Pierre & Lennart Weibull (red.), *Ledarskap i framgångsrika tidningsföretag*. Göteborg: JMG, Göteborgs universitet.
- Djerf-Pierre, Monika & Lennart Weibull (red.) (2009). *Ledarskap i framgångsrika tidningsföretag*. Göteborg: JMG, Göteborgs universitet.

- ångsrika tidningsföretag*. Göteborg: JMG, Göteborgs universitet.
- Eisenhardt, Kathleen M. (1989). "Agency theory: an assessment nr 1, pp. 57-74.
- Fama, Eugene F. & Michael C. Jensen (1983). "Separation of ownership and control", *Journal of Law & Economics*, 26:e årgången, pp. 301-325.
- Hallin, Daniel & Paolo Mancini (2004). *Comparing media systems: three models of media and politics*. Cambridge/New York: Cambridge University Press.
- Harrie, Eva (2009). *The Nordic media market: media companies and business activities*, Nordic Media Trends 11. Göteborg: Nordicom-Sverige, Göteborgs universitet.
- Huse, Morten (2007). *Boards, governance and value creation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jensen, Michael C. & William H. Meckling (1976). "Theory of the firm: managerial behavior, agency costs and ownership structure", *Journal of Financial Economics*, 3:e årgången, pp. 305-360.
- Karppinen, Kari & Hallvard Moe (2012). "What we talk about when we talk about document analysis", pp. 177-194 i Natascha Just & Manuel Puppis (red.), *Trends in communication policy research: new theories, methods and subjects*. Bristol: Intellect.
- Lacy, Stephen & Alan Blanchard (2003). "The impact of public ownership, profits, and competition on number of newsroom employees and starting salaries at mid-sized daily newspapers", *Journalism and Mass Communication Quarterly*, 80:e årgången, nr 4, pp. 949-968.
- Lorsch, Jay W. & Elizabeth MacIver (1989). *Pawns or potentates: the reality of America's corporate boards*. Boston: Harvard Business School Press.
- Mathiesen, Thomas (2006). *Makt og medier: en innføring i mediesosiologi*, 4. oppl. Oslo: Pax.
- Matthews, Martha N. (1996). "How public ownership affects publisher autonomy", *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 73:e årgången, nr 2, pp. 342-353.
- McManus, John H. (1994). *Market-driven journalism: let the citizen beware?* Thousand Oaks: Sage.
- McQuail, Denis (1992). *Media performance: mass communication and the public interest*. London: Sage.
- Murdock, Graham (1982). "Large corporations and the control of the communications industry", pp. 118-150 i Michael Gurevitch, Tony Bennett, James Curran & Janet Woollacott (red.), *Culture, society and the media*, London/New York: Methuen.

- Napoli, Philip M. (1997). "A principal-agent approach to the study of media organizations: toward a theory of the media firm", *Political Communication*, 14:e årgången, pp. 207-219.
- Odén, Tomas A. (2009). "Ägarfamiljer i en partipolitisk tid", pp. 113-237. In: Monika Djerf-Pierre & Lennart Weibull (red.), *Ledarskap i framgångsrika tidningsföretag*. Göteborg: JMG, Göteborgs universitet.
- Ohlsson, Jonas (2012). *The practice of newspaper ownership: fifty years of control and influence in the Swedish local press*. Göteborg: JMG, Göteborgs universitet.
- Olsson, Katarina (1996). *Näringsdrivande stiftelser: en rättslig studie över ändamål, förmögenhet och förvaltning*. Stockholm: Nerenius & Santérus Förlag AB.
- Picard, Robert G. (red.) (2005). *Corporate governance of media companies*. Jönköping: JIBS, Jönköping University.
- Picard, Robert G. & Aldo van Weezel (2008). "Capital and control: consequences of different forms of newspaper ownership", *The International Journal on Media Management*, 10:e årgången, pp. 22-31.
- Pressens Tidning*, 1964/19. Stockholm: TU:s förlags AB.
- Scott, John (1990). *A matter of record: documentary sources in social research*. Cambridge: Polity.
- SOU 1999:30. *Yttrandefriheten och konkurrensen: förslag till mediekoncentrationslag m.m.: betänkande*, Mediekoncentrationskommittén, Stockholm: Fakta info direkt.
- Sundin, Staffan (2007). "Medieägande", pp. 41-74 i Ulla Carlsson & Ulrika Facht (red.), *MedieSverige 2007*. Göteborg: Nordicom-Sverige, Göteborgs universitet.
- Sundin, Staffan (2011). *Den svenska mediemarknaden*, *MedieNotiser* Nr 3. Göteborg: Nordicom-Sverige, Göteborgs universitet.
- Thomsen, Steen & Caspar Rose (2004). "Foundation ownership and financial performance", *The European Journal of Law and Economics*, 18:e årgången, pp. 343-364.
- Tuchman, Gaye (1978). *Making news: a study in the construction of reality*, New York: Free Press.

¹ Schibsted äger också Stockholms näst största morgontidning, Svenska Dagbladet.

² Stiftelsens angelägenheter kan också skötas av en särskild förvaltare, t.ex. en bank eller en kommun (Olsson 1996).

³ Det kan här vara viktigt att poängtera att de svenska tidningsstiftelserna

inte själva är den näringsdrivande organisationen. Tidningsrörelserna drivs istället i aktiebolag, vars aktier sedan ägs av stiftelsen i fråga.

- ⁴ Flera av de svenska tidningsstiftelserna har också ett allmännyttigt ändamål, t.ex. att stödja forskning eller det lokala kulturlivet. Stiftelser med ett allmännyttigt syfte är i vissa avseenden fria från beskattning (Olsson 1996).
- ⁵ I två av fallen (Borås Tidning och Barometern) har även motsvarande material från stiftelserna inkluderats. I samtliga fall inkluderas protokoll från bolagens årsstämmor. Sammantaget ingår i analysen protokoll och beslutsunderlag från 1 260 sammanträden.
- ⁶ Merparten av det analyserade arkivmaterialet samlades in inom ramen för forskningsprojektet "Ledarskap i framgångsrika tidningsföretag" som bedrevs vid Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMG), vid Göteborgs universitet mellan 2006 och 2009 och som genomfördes med stöd från fyra svenska tidningsstiftelser (se Djerf-Pierre och Weibull 2009). Såväl intervjustudien som själva analysen av arkivmaterialet, vilka båda pågick mellan 2010 och 2012, har dock genomförts och finansierats inom ramen för författarens forskarutbildning vid Göteborgs universitet.
- ⁷ På grund av otillräckligt källunderlag lämnas ägarstiftelserna till den Gävlebaserade tidningskoncernen MittMedia, som år 1994 köpte den tredje tidningen i studien, Sundsvalls Tidning, utanför den här analysen. Huvudägaren i koncernen, Nya Stiftelsen Gefle Dagblad, bildades 1951 för att stödja utgivningen av den liberala tidningen i Gävle.
- ⁸ Stiftelsen bildades år 1968 i samband med Wärenstams 60-årsdag. Fram till sin död 1980 var han dess ordförande.
- ⁹ Köpet är ett av de första exemplen på hur ett svenskt stiftelseägt tidningsföretag expanderar genom att förvärva en tidning i en annan stad.

JONAS OHLSSON, ek. mag., fil. dr, verksam som forskare vid Nordicom och som undersökningsledare vid SOM-institutet, båda vid Göteborgs universitet. Hans forskning är inriktad på frågor med koppling till ägar- och strukturförhållandena på de svenska och nordiska mediemarknaderna. Han ansvarar sedan 2012 för rapportserien *Dagspressens ekonomi*, som ges ut av den svenska Presstödsnämnden.
jonas.ohlsson@gu.se